

v našom ťažkom boji proti maďarizmu žiadnej podpory nedávajú. To je smutno. Náš Černokňazník nemá posiaľ iba 450 predplatiteľov a potreboval by k svojmu udržaniu aspoň 1000. Nože, brat môj, rob tiež tam dačo, aby Česi aspoň nášho Černokňazníka podporovali, aspoň kaviarne, Beseda a daktori horlivejší mohli by naň predplatiť. Za Teba som na Černokňazníka predplatil do konca mája 1 zl. 40 kr. S touto príležitosťou prosím Ťa navzájem, aby si za mňa predplatenie na Národné listy⁴ obnovil s 3 zl. 27 kr. od 1. apríla na tri mesiace, lebo moje predplatenie bolo len do konca marca a ďalej mi čísla posielajú. Veď sa vyrovnáme. Ostatne stáleho zdravia Ti prajúc, zostávam Tvoj starodávny priateľ

Ján Palárik

77

Rozprava Jána Nemessányiho „Naše časy a naša úloha“.

Uverejnil PSL, roč. III, č. 16—17. Budín 20. a 30. apríla 1861.

J. Nemessányi sa zaoberá politickými problémami postavenia Slovákov v Uhorsku pred otvorením uhorského snemu roku 1861, ktorý mal riešiť nielen ústavný vzťah uhorsko-rakúsky, ale aj národnostnú problematiku. Autor sa najprv zaoberá bachovským režimom a tvrdí, že napriek jeho škodlivým účinkom mal priaznivý vplyv na rozvoj národného povedomia práve tak, ako aj udalosti rokov 1848—1849. Ak Bach chcel centralizovať pod rakúskou vládou, chceli Maďari roku 1848—1849 centralizovať pod svojou vládou. Určuje, čo je národnosť, stanovuje význam národného zriadenia a vlády národností. Zdôrazňuje potrebu milovať vlasť, obranu ústavných zákonov z roku 1848, najmä stoličného zriadenia. Vyslovuje sa za udelenie práv slovenskej národnosti, zabezpečenie prístupu k Maďarom, za potrebu získania slovenskej šľachty. Získaním šľachty sa stanú Slováci slobodnejšími a silnejšími. Vyzýva, aby šľachta pristúpila k slovenskému národu a ponúka jej vodcovstvo, ktoré nech prijme z lásky a nie s úmyslom podvodným. Slováci tak robia preto, aby sa vedelo, ako usporiadať ich budúcnosť v rozhodnej dobe. Slováci majú právo na šľachtu, lebo tá v minulosti žila z nich. Slovenská šľachta má pestovať slovenské snahy. Porovnáva poslanie slovenskej šľachty so šľachtou českou a maďarskou a výsledky jej činnosti v prospech národa. Slovenská šľachta, ak pristane na spoluprávu so slovenským národom, bude mať veľa práce. Spojenie s Maďarmi v ohľade politicko-národnom na základe *sum cuique* považuje za strašnú mátohu. Navrhuje zvolat národný výbor, ktorý by spravoval a rozhodoval o národných záležitostiach, reprezentoval by národ a vypracoval by jeho národný program. Nie petície, ale činy treba.

⁴ Boli orgánom mladočeskej strany.

Rozhýbanosť verejného, spoločenského, národného, občianskeho a politického života sa za dňov našich tak dôrazne okázala, že niet vrstvy v ľudskom spoločenstve, kdežto by neprenikla, niet vrstvy, ktorá by sa s rozjímaním o verejnom živote vo všetkých práve vypočítaných záhyboch nezaoberala. Náš prostý nepreštváný, avšak zdravého prirodzeného rozumu roľník sa tak vážne pustí o politických a národných záležitostiach rozjímať, jakoby tieto vetve spoločenského života prisne k životnej otázke jeho patrili; podobne tak, a ešte vo väčších rozmeroch, náš remeselník, náš mešťan. Oba spolu, mešťan i roľník, tak jasno pochopili ideu časom terajším hýbajúcu, ideu národnosti totiž, že by veľmi nebezpečno bolo ujmu robiť na právach buďto politických, buďto reči sa týkajúcich. I tie najnižšie vrstvy národa precitli a hlasne žiadajú, čo jim patrí, mocne sa domáhajúc k právam svojim. Jestliže sa vo dvoranách stoličných našich žúp ozvú hlasy v maďarčine, tu hneď sa dvíhajú odvážne a smelé hlasy zo sriedku ľudu: „My sme Slováci, i vy páni, čo hovoríte tu po maďarsky, ste Slováci, a preto žiadame vás, hovorte k nám zrozumiteľne.“ — Alebo: „Jestliže páni chcete nečo uzavierať, čo má v mene stolice našej uzavreno byť a platnosť zákona mať, o čom chcete povedať, že to celý vidiek uzavrel: tedy že hovoríte tak, aby sme o tom vedeli i my, robte tak, aby sme pri tom i my účastní boli, ináčej na uzavreniach vašich stolica účasti nemajúc, takové za svoje neuznala. — Hlasy tieto a týmto podobné bývajú s takou odvahou, s tak hlbokou presvedčenosťou o pravdivosti hovoreného prednášané, s takým seabedomím sprevádzané, že ohromia každého, kdoby v ľudu našom ešte vždy pokorného otroka vidieť chcel a odberú mu všetkú chuť proti nim povstať a hovoriť. Nashedvál tuto v krátkych povrečných ťahoch líčim ducha a zmýšľanie nášho ľudu, aby maďarský a maďarónsky, neľudský a neslobodomyselný človek videl, do jakých bojov sa pustí, jestli by sa i na budúce osmelil krivdu robiť národu nášmu a odopierať to, čo mu Boh, príroda, spravodnosť i právo pririekli.

Kdože to vzbudil v našom ľudu také čisté povedomie, tak mocný seabcit, takú ovedomenosť o právach jeho? Bach a jeho svetochýrne systémy a z čiastky rozpomienky na rok 1848. —

Toto je prívelmi nová doktrína, povie mi nekdo, vyvaliac na mňa podivenia plné oči, keď Bach práve chcel všeliký cit národnosti už v zárodku udusiť a germanizačným absolutizmom na večné veky ohlušit i umrtvit! — Áno! ale moja výpoveď predca stojí.

My nemáme protektorov na emigrácii,¹ na Napoleonidoch, na Garibaldovcoch, ani sympatie u Francúzov, Angličanov, ktorí by v nás povedomie budili a k životu núkali a predca i žijeme i vieme, že žijeme, čo by sa sotvy bolo stalo, keby nebol žil a panoval p. Bach. Ale on, držiac laskavé rameno absolutistickosti svojej nad šijami našimi, nás konečne opamätal a ponúknul ku otázke: Či sú národy len na to, aby sa do figlovne zhotovených systémov vpratovať dali a tam bez vôle, bez práva tancovali, jako jim zahrajú? Odpoveď na túto otázku bolo jedno rezkejšie zvrtnutie sa národov, ktoré, pravda, tak ramenite, tak nešetrno vypadlo, že jedným šmahom zrachotili všetky kunštované budovy, za roky s veľikou prácou, obozretnosťou i opatrnosťou stavané a pohrobili sa neomylné na všetky veky vekov. Pravda, že toto zvrtnutie trvalo takmer desať rokov; no ale, veď vieme, že v jednom národe nebijú tak rýchle pulzy, jako v jednom človeku a že je v živote jedného národa desať rokov nie ešte toľko ako jeden okamih v živote jedného jednotlivca. Desať rokov: dlhý to vek, a predca tak krátky! tak ozrutne mnoho sa v ňom robilo a predca tak málo ku spáse štátu i národov;

¹ Myslí tu na maďarských emigrantov Kossutha, Klapku, Pulszkého a i.

tak málo sa v nich vyviedlo, a predca tak mnoho pre prítomnosť i budúcnosť. Áno, mnoho sa urobilo, lebo tých desať rokov je hrobom vekovečným pre Ťubovôľu a neobmedzenosť. Tak mi prichodí ten vek, jako doba pred smrťou človeka obyčajne prihádzajúca, v než tento ešte ostatnie sily napne, zdá sa mu, že stav jeho polepšil, vztýči sa ešte raz a potom — ducha vypustí. Či tak nebolo tu s absolutizmom? —

Bach tedy zobudil národy a s nimi i nás Slovákov; či to urobil úmyslne a či mimovoľne, to sem nepatrí, a tedy nás do toho nič. Krom Bacha ale má na našom precítení účasť aj rok 1848. Podotkynajúc toto, nechcem rozjatriť rany stranám v tom čase zasadené, nie, to Bože uchovaj, ale jim predca spomenúť musím tomu kvôli, aby nám vzájomne boli výstrahou na budúce. Rok spomenutý mal tu istú tendenciu v poľahu na nás Slovákov, čo systém Bachov pre všetky národy rakúske; on nás chcel scentralizovať pod štát maďarizmu a tak ohlušit národ náš v životných jeho základoch. Že ale ani systémy Bachove nepostavili pomník slávy pre jich pôvodcu, ani tendencia mnohých hrdinov od r. 1848 neposlúžia ku prospechu našej milej vlasti — to, tuším, dokazovať netreba. Spomenúc tieto deje v krátkosti, budíž mi dovoleno zastrieť ich rúskom zabudky; pochovajme i jich pamiatku do bezživota a len mravné naučenia zachovajme pre nás i našich potomkov. — Toto všetko vykonať nám tým ľahšie padne, čím nám väčmi i terajšie okolnosti europejských štátov vôbec i rakúskych príležitostí podávajú.

Tvárnosť Europy vôbec a Rakúska obzvlášte je v tejto dobe docela iná, jako bola ešte pred rokom. Ťubovoľné vlády klesnú s jich systémami do rumov a pokrývajú sa vlastnými zboreninami; z týchto zborenín vystupujú na javisko jako fénix² švistké národy, berúc do ruky účasť pri vláde Bohom i náturou vecí jim vykázanej; potlačené národnosti vstávajú zo sna dlhovekého a hlása sa o svoje dedictvá, o svoje práva. —

Netreba mi pripomínať, čo sa v tomto ohľade stalo v Itálii;³ máme toho príklady i u nás, kde sa tiež zborila stavba starej vlády a nik viac nemyslí opravovať zosutú budovu vidiac, že sa viac k oprave nehodí; ale pomýšľa každý na budovu zcela novú, ku ktorej každý národ materiál hľadá v právach svojich historických, v právach svojej individuálnosti národnej a vo zmysle teraz vanúceho časoducha. — Cisár pán, jako prvý občan veľkého Rakúska, priložil sám ruku k budove tej, položiac základný kameň dňa 20. októbra 1860 a 26. februára 1861.⁴ Teší nás to nevýslovne, keď sám ten, čo samovládcom neobmedzeným len ešte pred nedávnom bol, sa chytá práce, aby ústavný život v štátoch svojich vzkriesil a dal národom svojim námeru, za ňouž každý slobodomilovný národ Europy pospiecha; a naša radosť by iste dovršená bola, keby mladistvý bystroletým duchom a dobrotivým srdcom obdarený panovník nebol obstopovaný živlami, ktoré sú v predošlých systémoch a napísaných zákonoch veľmi zbehlé síce, ale sotvy majú jasný pochop o skutočnom duchu a vôli národov, o jich požiadavkách a právach, kedy nebol obstúpený živlami majúcimi ešte vyššie záujmy všeobecného dobra.

Narádzenia spomenuté, ktoré som základným kameňom zrodiť sa majúceho ústavného života pozval, vzbudili na mnohých miestach zemí slovansko-nemeckých city radosti,

² Bájoslovný vták ohnivák.

³ Zjednotenie Talianska pod vedením Sardínska sa uskutočnilo práve v tých dňoch, vo februári 1861, vyhlásením Talianskeho kráľovstva.

⁴ Ide o Októbrový diplom a o Februárový patent, ktorým sa uskutočňovali niektoré ustanovenia Októbrového diplomu.

a preto, že je v nich daná národom púda, na než stojac, budú môcť i výhody posiaľ nie dané, ale jim patriace zbraňou mužnosti, úprimnosti a statočnosti vydobývať; boli by ony ale s väčším úžasom a vďačnosťou prijaté, keby pred päť rokami boli došli. — V zemiach uhorských ale, ponevác ignorujú ústavu zemi samým národom danú, nevzbudili žiadneho súcitu a vzdelaný svet a intelligencia, a časopisectvo, a vlasti synovia ovedomení povstali jednomyselne, jednosvorne na obranu svojich dedičných, hrdinskými predky našimi vydobudnutých práv, na obranu svätej ústavy, ktorú nedotknutú a ešte slobodomyselnejšiu nechať chcú potomkom svojim. —

My, nemohúc sa púšťať na tomto mieste do podrobnejšieho rozboru záležitostí týchto politických, posielame bojovníkom za to naše súcity; a prehliadnúc terrain⁵ našich časov, octne sa na poli našej vlastnej národnosti, pokusiac sa pritom škicirovať našu úlohu, k oživeniu teže národnosti slúžiť majúcu.

„Národnosť“ — toto slovo hýbe Európou v tomto veku. Je to tak kúzelné slovo, že v stave slabých zmužilosťou, chladných zápalom, neodhodlaných ráznosťou, mladých bojachtivosťou, mužov obctavosťou, starcov ohňom mládeneckým a všetkých ľudí statočnou hrdosťou naplniť — a šťastný vodca ľudu, ktorý účinkujúc vo verejnom živote, toto slovo za heslo svoje volí, lebo sa môže nebáť, že tábor prázny ostane, môže sa nebáť, že dôveru stratí, ba môže úfať, že ho všade vďaka a láska ľudu podporať bude. —

Čo že je to, ale tá národnosť, keď tak čarovnú moc v sebe chová? — V štáte lebo v ľudu, o ňomž sa povie, že je národný, sa ľudstvo bez rozdielu na stav, na spoločenské postavenie, na rang a hodnosti zúčastňuje vo všetkých jeho života domáceho i verejného sa týkajúcich záležitostiach; tam samovoľna nepredpisuje zákony, ale si je sám národ dáva; tam jednotlivci nenakladajú neznesiteľné bremená dane, ale si národ sám nakladá dávky, jaké jeho potrebám zodpovedajú; tam na slovo jednollivca nejdú tisíce k vojsku, ale národ vykáže, kofkí sú k hájeniu bezpečnosti potrební; tam sú ľudu len tí predstavení, ktorých on svojou vôľou i dôverou k tomu splnomocnil, vôbec tam si je národ všetko vo všetkom, položiac zvrchovanosť svojej moci a svojich práv do rúk panovníka svojho, ktorý túto zvrchovanosť moci k dobru toho národa obracia, od nehož tá moc pochádza. V takto riadenom a zriadenom štáte, pravda, národ má dôveru k zákonom i úradom, lebo si jich on dal a čo z neho, z jeho presvedčenia, z jeho spolupôsobenia vyšlo, to je on i sám sväte zachovávať vždy hotový i brániť to bude pred každým nepriateľským útokom. — Krom tohoto zaviera pochop národnosti v sebe aj uprimné milovanie, pestovanie, rozvíjanie a vzdelávanie svojej reči, takže v národnom a slobodnom štáte o tom ani zmienky byť nemôže, že by v ňom rečou úradnou cudzá a nie jeho vlastná byť mala.

Vidno tedy, že národnie uzriadenie, národnia vláda iba v ústavnom štáte byť môže, v štáte, v jehož lone rozdiel stavu vždy väčšími hynie a kde stejné práva i stejné bremená na občanov pripadajú.

Jestliže sme my priatelia ústavného uzriadenia, jakí, súc Slovania, súc Slováci, neomylnne musíme byť, jestli nechceme našu prirodzenosť, našu povahu a našu celú bytnosť zaprieť, tedy si predo všetkým musíme za hlavnú úlohu vytknúť:

---

⁵ Priestor.

I.

„Milovanie vlasti, ktorá je otčinou našou a hájenie jej ústavy, ktorá je rukojemstvom národného života.“

(Vlasť, jej ústava, zákony od r. 1848, spolukrajanania Maďari.)

Možno, že kladúc za úlohu Slovákov milovanie vlasti, mnohých synov Slovenska tým obrazím, lebo cit odporový tomuto nikdy v prsiach svojich nepocítil, ničmenej ale naschvál kladiem túto požiadavku nie tak pre nás, jako pre odporcov našich, ktorí nás obviňovali a hádam tu i tam ešte i obviňujú, že my láskou k otčine nevelmi oplývame; ku týmto tedy chcem prehovoriť a keď jim poviem, jaké zväzky nás s otčinou našou spojajú, úfam jich o bludnom jich domnení presvedčiť. —

My vlasť našu, zem Uhorskú, otčinu našu milú, milovať chceme, budeme i musíme, bo ona je praprvou matkou i vlasťou našou, my sme jej prvotní páni i obyvatelia a nasledovne aj prví jej majitelia; my, ponevác v povahe našej nikdy neležala výbojnosť, ani panstva chtivosť, ale len pokoja milovnosť a znášateľnosť, sme nie len prijali Maďarstvo prišlé sem z Ázie bez mnohých odporov, nie len že sme mu ponechali najkrajšiu zeme, ale sme mu všetkými možnými prostriedky pomáhali počlovečiť sa, pokresťanšitiť sa a dľa vzoru nášho slovanského i celú krajinu na spôsob až posiaľ zvyčajný municipálny zriadiť. My sme potom bojovali v spoločenstve s ním vo všetkých bojoch, ktoré krajina kedy podnikla; my sme liali spolu s ním krv pri vydobývaní slobôd a práv pre nás, pri hájení nás i celej Európy pred Osmanom.⁶ My sme boli príkladom pri obrábaní roľ, pri rozdávaní poľného hospodárstva a pri všetkom kultivovaní krajiny i jej obyvateľov. A my, majúc toľkéto zásluhy o otčinu našu, by sme nemali lásky k nej? Nie? Biľag tohoto hriechu len tí na nás udrieť môžu, ktorí by vari indirecte chceli, aby sme sa my práva na dedičstvo naše, aby sme sa zeme otcov našich zriekli: týmto ale rečeno buď, že jim po vôli nikdy neurobíme a že sme v páde vysúdenia nás z práva na zem túto svätú hotoví i po nad jich hlavy, ruky s bratmi podať a bojovať za jej nedotknuteľnosť i celistvosť; — tým ale, ktorí si svoju vlasť tak úprimne a srdečne jako my milujú, buď rečeno, že nás láska k vlasti vždy spojovať bude v jedno telo, že celá naša vlasť bude jeden oltár, pred nimž stojac sme hotoví podať ruky zbratrenia všetkým stajného zmýšľania s nami a posväcovať sa láskou vzájomnou, pred nimž stojac všetci obetovať budeme sily i majetky, našu krv i životy; vôbec nič nám nebude tak drahé, čo by sme sa obetovať priedili za vlasť a jej národnú slobodu.

Nie menej jako zem sú nám sväté i tie slobody, práva a zákony, ktoré nám na tejto zemi a v tejto vlasti bytosť našu poistujú. A jako že by to ináč byť mohlo, veď sú ony dielom naše vlastné, dielom krvou našou draho kúpené. Samostatní súc pri príchode Maďarov do vlasti našej i títo poslední privykli k užívaniu občanskej zriadenej samostatnosti; túto samostatnosť sme potom spoločne cez stoloťie previedli; takmer výlučne my sme ju prechovali v lone našom cez 150 ročné tyranstvo jarma tureckého;⁷ ratovali sme ju spolu po čas vpádu Tatárov, kde naše hornie stolice slúžili za skryš mnohým presile neodolavším, ba i samého kráľa Belu IV. naše vidiecky ochránili; neporušenú sme ju podržali cez všetky búrky, nimiž pôrod nového veku spre-

⁶ T. j. pred Turkami, Tureckou ríšou.

⁷ Turecké panstvo v Uhorsku trvalo zhruba od bitky pri Moháči až do ústupu Turkov po obliehaní Viedne roku 1663.

vádzaný bol. A keď prišli pauzy, v nichž sme nadvláde zdolať nemohli, zase sme trpeli spolu, úfali spolu a na úsvite lepších časov krvácali spolu. — Takto zdedený, takto kupovaný a draho platený majetok nám nemožno ľahkomyslene zahodiť, ale úcta naproti otcom toto dedičstvo nám zanechavším a po vykonanej práci v hroby svoje sa uchýlivším nám nakazuje ho brániť, opatrovať, zdokonaľovať a zdokonalené v plnej miere užívať; majetku tohto súcť k životu, jenž nám za jediný základ ku budúcej slobode a budúcej povýšenosti národnej slúžiť môže, požaduje od nás, aby sme obhajcovia jeho boli. Majetok tento samostatnosť našu zabezpečujúci je nič iné, jako zákony ústavy našej v rade storočí donesené. —

Popri zákonoch ústavných máme a musíme obhajovať uzriadenia župné, stoličné, jakožto palládium ústavného a opravdu národného života. Toto je jedna z najskvelejších pamiatok po slovenských predkoch našich a praobyvateľoch krajiny tejto; Maďari to uzriadenie prijali, vžili sa do toho a sú mocní obhajcovia života tohoto. Nepoznám státu v Europe, jenž by slobodomyselnejšie uzriadený byť mohol, jako ten, čo je na vidiecky podelený, jako naša krajina. Anglicko s celou svojou slobodomyselnou parlamentárnosťou a odpovedným ministerstvom, Francúzsko s jeho senátom, Nemecko s jeho bundom a foederatívnosťou⁸ sa k tomu rovnat nemôžu. V našich vidiekoch sa môže do výboru 500 ľudí zhromaždiť a každý slobodne hovoriť, slobodne hlasovať, slobodne návrhy robiť a jich dôvodami zastávať môže; skrze túto slobodu dospieva národ k občanskej zrelosti, a to i ten, kdo i len slobodne počúva. Keď teraz povážime, že skrze túto slobodu rečí slobodu návrhov berie 500—600 údov každej stolice prosredne vplyv na záležitosti státu a že tak každý asi mesiac môže 30 tisíc ľudí mienku svoju strany panovania nad nim a v záležitostiach svojich občanských verejne vysloviť, tedy takto zastúpená krajina najnárodnejšou slúť musí; a ešte bude zvýšená cena munitípii týchto, keď si spomenieme, že sú stoličné zasadnutia verejné; kroz túto verejnosť národ zastupiteľstvu stoličnému, úradníctvu a predstavenstvu do karát hľadí a kontroluje ho, aby nezablúdilo k skutkom, ktoré sa len vo tme daria. Verejnosť, verejná mienka je najostrejšia kritika pre všetkých verejné postavenia majúcich; ona diktuje slová rečníkom, spravodlivosť a nestrannosť sudcom, všeobecné dobro zákonodarcom, lásku k ľudu, predstaveným a bezúhonnosť každému v moci a úrade postavenému. —

Municípiá tak zostavené, jako sme jich opísali, môžu v našom veku len na základe zákonov roku 1848 donesených byť, a preto musím prerieť a tiež za úlohu našu vystaviť i to, aby sme boli obhajcovia zákonov týchto. Pôvodcovia zákonov týchto boli synovia vlasti našej, jichž matka naša vlast v lone svojom vchovala, povetrim svojim napájala, úrodami svojimi chovala, podnebím svojim a slobodomyselnou ústavou svojou pestila i rástila. — Že tam slovenská krv svoju hojnú účasť mala, upierať nik nesmie. Títo vyvolenci vlasti naplnení duchom božím, duchom lásky k ľudu, duchom slobody, stroskotali hradby deliace nás na rúžno tvoriace kasty a činiace rozdiel neprestupný medzi človekom a človekom, stroskotali a do zbierky starožitností uložili privilegia vyžitého feudalizmu a vyviedli človeka na úslnie slobody a ľudskosti. Pred týmto rokom slovenský človek (nezemän) nemal do stoličného domu prístupu iba vtedy, keď ho pred súd citovali, odsúdeného do chládku zavreli alebo keď daň oddávať tú časť mal; ale farchy, dávky, povinnosti — to všetko na jeho ramenách spočívalo. — Zemän naproti tomu neplatil daň, nedával vojáka, mal jediný prístup do úradov i do

⁸ Poukaz na vládne systémy, „bund s foederatívnosťou“ — myslí sa na Nemecký spolok a jeho ústavné zriadenie.

stolice a všetky práva spočívali v ruke jeho, povinností nemajúc tak rečeno žiadnych. — tak rečeno žiadnych. —

Časy sa ozrutne premenili; prístup do stolice má každý; podiel v záležitostiach svojich občanských dostal i sám ľud a tým dostal príležitosť vidieť jako sa to s ním nakladá, proti ukrivdeniu ho má právo slovo pozdvihnúť a tým dorástať do miery slobodného občana. Tu, v týchto zhromaždeniach sa človek opravdive pocítiť môže, že je občan, že je úd velikej státorodiny, a to ho naplní hrdosťou, láskou ku vlasti i národu svojmu. — Prednosti tieto po tisíc rokoch poistili zákony od roku 1848 i slovenskému človeku, ktorý za celý tento dlhý čas stonal pod jarmom aristokracie; za túto prednosť, za túto danú mu slobodu, za toto povýšenie ho máme tieto zákony brániť, a brániť jich musíme i preto, že sú zákony. —

Ochraňovne tieto starodávnej národnej slobody (municipia) na základe zákonov uvedených udržať i upevniť chtiac, musíme ruka v ruke s národom maďarským ísť a toto tiež medzi naše úlohy vradzujem. — Úväzok medzi týmito a nami od viac storočí trvavší bol roztržený periodou času od r. 1836—1848/49.⁹ Že sa roztrženie nestalo vinou našou, nám dosvedčí historia týchže časov, verejná mienka i každý nestranný a spravodlivý avšak do týchto záležitostí sa dokonale rozumiaci sudca. V povahe Slováka leží sa svojim susedom v pokoji, láske, vo vzájomnom podporovaní sa, nazívať; tejto povahe on verným zostal za 800 rokov, utvoriac a zachovajúc si i porekadlo národnic: „lepší súdus blízky, jako priateľ ďaleký.“ — Že ale vtedy dal znak života, keď sa o jeho život duševný jednalo, že vtedy nasadil odpor, keď sa mu bezprávie dialo, to spolukrajanov našich len poučiť malo, že je Slovák k životu súci, súci brániť to, čo mu je Bohom i prírodou zvereno; nasledovne jich to malo radosťou naplniť i nádejou, že on všetko statne brániť bude, čo by nám nespravodlivosť nekedy odobrať mienila. Zdá sa aj, že znak tento života na strane Slovákov bol uhodnený od vtedajších odporníkov našich, lebo výtečníci inorodí a zvlášť maďarskí, nespomínajúc síce, čo nám za krivdy vtedy učinené boli, jich predeca tíško uznávajú tým, že vtedajšiu tendenciu svoju so spravodlivosťou a terajšiemu veku národnosti prístojnou zameniť hodlajú. Svedkovia toho sú nám známe hlasy náčelníkov strany liberálnej maďarskej, ktoré už tak mnohoráz i našimi listy spomínané boli, že i jich mená spomenúť tuto za zbytočné držím. Ku vznešeným hlasom týmto pripojím len hlas Jókaiho,¹⁰ ktorý hlas jako programm svoj vystavil, keď za vyslanca do snemu krajinského volený byť mal. Strany národnosti, a o tomto v prvom punkte hovoril, vyriekol toto: Čo ja pre moju vlastnú národnosť požadujem, to nechcem ani cudzej odprieť. Ja chcím naproti mojim bratom jako priateľ a nie jako jich podmaniteľ vystúpiť; ja chcím, aby svet videl i uznal, že národ maďarský, jako je z jednej strany horlivý v dobývaní svojich ústavných práv, práve tak je z druhej strany aj veľkodušný v podielaní jich.“ Jestliže takto hovorí Jókai, najpopulárnejší to spisovateľ a básnik maďarský, jestliže tak hovoria, jako sme to čítali, Eötvös, Deák, Kemény, Kukáč a jini,¹¹ niet žiadnej pochybnosti, že tieto spravodlivé hlasy najvýznamnejších mužov Uhorska zvíťazia aj na krajinskom sneme, a čo by priam kričalo slovenské zhromaždenia stolice Nitrianskej „nem kell, nem szabad“ — o jakých hlasoch už i teraz povedať môžeme: „príde na psa mráz“. — No a jestliže rovnoprávnosť medzinárodnia zvíťazí, jestli naše spravodlivé žiadosti uhodnené i naplnené budú: nepozostáva nám nič iného, len staré zväzky naše obnoviť

⁹ Ide o obdobie zvýšených národnostných zápasov na Slovensku v znamení maďarizácie.

¹⁰ Vynikajúci maďarský spisovateľ, rodák z Komárna.

¹¹ Vedúci maďarskí politici, ktorí mali vplyv aj na rozhodovanie o národnostnej otázke.

a upevniť; lebo či nám osud praje či nie, tu žiť, mrieť musíme. Nikde inde, ani na východ, ani na západ, ani na juh, ani na sever nemáme tak istých garancií za slobodu a za správu národno-občanskú, jako máme doma tu v Uhorsku v spojení s Maďarmi. — Poľsko nám nádej v tom ohľade neposkytuje, ani Česko, Morava, Sliezsko, na čo mi každý prisvedčí, kto má známosť o státoprávnom postavení tých zemí. — I tak vyslovme a osvedčme susedom a spolukrajanom naším, že pod vymienkou udelenia nám práv, našu národnosť úplne zabezpečujúcich, pristupujme k nim, podávajúc jim ruku úprimnú, bratsko-priateľsko-susedskú. — Jestliže by sa ale medzi nimi väčšina prevrátených hláv i teraz našla, u nichžby naše žiadosti slušného povšimnutia nedošli, budeme čakať lepšie časy, kde platnosť pre naše požiadavky zjednať v stave budeme. Tieto lepšie časy pre nás, trebárs i neskoršie, ale iste prídu; tie časy ale, v nichžby panovala a rástla navláda maďarizácie na ujmu iných kmeňov, v nichžby nespravodlivosť trónila, nebudú prichádzať, ale skorej každým dňom sa ku koncu kloniť.

II.

*(Slovo k zemánstvu slovenskému prednesené v interesoch našich,
v interesoch samého zemánstva a v interesoch vlasti.)*

Medzi hlavnie úlohy nášho národa patrí získať šľachtu pre náš národ.

Už p. Adolf Szent-Ivány vo svojom článku: „Záujmy Slovákov v Uhrách“¹² vytyka vodcom slovenským chybu, že nezískali na svoju stranu zemánstvo slovenské. My, trebárs v mnohom ohľade so spomenutým pánom súhlasíme, predca túto sadu bezvýnimečne odobriť nemôžeme, ponevác pri takom chodu vecí šľachta slovenská za púhy nástroj znížená bola, s nimž sa ľubovoľne zhybovať i obchádzať môže. Od šľachty, jako od kvetu národa, od inteligencie žiadame, aby ona bez iných agitácií, bez cudzieho vlivu a vplyvu, sama stala na čelo národa, jako sa to na samotných a slobodných ľuď svedčí. Keď sa ale o tom zmienka učinila, tedy my, nie síce osobne, ale cestou časopisu sa pokúsiť chceme šľachtu do nášho tábora pritiahnúť dokázaním jej, že jestli tak učiní, učiní to v interesoch našich, svojich a v interesoch celej vlasti.

My, národ slovenský, to vieme a vedomosť táto je s veľkou bolesťou srdci našich národu cele oddaných spojená, že šľachta naša bola posiaľ záujmom naším národným cudzia; ona nielenže sa o záležitosti naše nestarala, nielenže si je za svoje nepovažovala, nielenže sa nezasadzovala za pozdvihnutie a vzdelávanie ľudu nášho v kultúrnom ohľade, nesnažila sa ho pozdvihnúť na ten stupeň politicko-občanského života, k nemuž sa takmer všetky národy vo spojení so svojimi prirodzenými vodcami domáhajú, ale sa často na odpor stavala a stavia snahám národa nášho, prekáža jeho vývinu duševnému i politickému, považujúc národ tento, pre dobrotu srdca svojho holubičím nazvaný, za háved, za otrokov stvorených a bydliačich tu na to, aby slúžil, plazil sa panstvu svojmu. — Uvážiac teraz úlohu šľachty, dľa nejž každý úd stavu tohoto za svoju svätú povinnosť pokladal, brániť a zastávať potlačeného, zjednávať právo práva pozbavenému, podpierať a ujímať sa slabšieho: musíme vyznať, že posavadne jednanie šľachty slovenskej nebolo šlechtné, nebolo jej dôstojné. Inakšie obchádza maďarská šľachta s ľuďom svojím. —

Vieme my ďalej i to, že sme boli týmto činom pozbavení najprirodzenejších vodcov v našich národných podujatiach, jakými by zemánstvo pri svojej politickej dozralosti,

¹² Pozri PSL, roč. III, č. 4—5.

pri svojom samostatnom postavení, pri svojom značnom majetku, pri svojej neodvislosti našej strane byť mohlo a že nebolo, to bolo neodolnou prekážkou, pre ktorú sme ku predu kráčať nemohli; ba odcudzením nám škôl vyšších i nižších, skrze čo nám prosriedky osvetu národniu napomáhajúce odňaté boli, sme ostali vo všetkom nazad, čo národy iné povýšilo; vytvorením reči našej z kruhov úradných národ náš nemohol o krok pokročiť v občanskom ohľade, ale jako pred tým, tak i napokon ostal pod tútorstvom maďarsky hovoriacej aristokracie. No a či takéto otročenie, takéto poníženie národa ku cti poslúži vlasti, ktorá národy k samočinnosti, k samospráve pozdvihnúť mieni, keď národ slovenský k hliveniu odsúdený bude? Či ku cti poslúži slobode, ktorá jedine v tom záleží, aby prestali kasty a dostal i ľud vplyv do záležitostí občanskej správy jeho sa týkajúcich? Či ku cti poslúžil šľachte, ktorá bude takrečeno histórii zodpovedná a počet vydať podlžná z vodcovstva jej do rúk zloženého, z činov a hospodárenia svojho. Ináč tu jednala šľachta maďarská, ktorá za reč národa preto bojovala, reč národa preto na trón diplomatickosti povzniesla, aby tým ľud, aby tým národ povýšila: toto hľa bolo jednanie liberálne, jednanie slobodomyselné; u nás sa ináč deje, u nás sa feudalizmus i naďalej podržať mieni, za čo, jak sa i naďalej tak diať bude, musíme obžalovať šľachtu našu z tyranizácie pred Európou. —

Vieme naposledok i to, že jak šľachtu na našu stranu dostaneme, staneme sa vnútorne zosilneným, konsolidovaným národom, začneme gazdovať na svoju ruku a všetky výhody jednomu celistvému národu patriace, budeme mať pod krátkym časom vymožené; budeme mať hneď a zaraz literatúru, ktorá podporou hojnejšou zo strany šľachty bujne zrást a zkvitnúť pod krátkym časom môže; budeme mať školy; budeme mať zdokonalené i hospodárstvo; budeme mať slobodu, ku ktorej sme my stvorení a ku ktorej všetci mocne kráčať budeme.

A tak vediac to, čo nám schádza, keď nám je šľachta odcudzená, vediac i to, čo by sme získali, keby ona k nám prilnula, vyzývame ju, aby pristúpila k boku národa svojho, podávajúce jej priateľské ruky a ponúkajúce jej vodcovstvo, jemuž sa my, jestli ono úprimné bude, vďačne podrobíme. — Kdo sa cíti byť k vodcovstvu tomuto, či to vo väčšom a či v menšom okrese, povolaný, nech ho príme láskave, ale tak, aby to nebolo len z podvodnej politiky, ale z lásky k nášmu národu; lebo jak by to len zo lsti urobil, musel by byť pripraveným na pomstu, jaká za oklamaním milionov ľudí neobkročne nasledovať musí. Vyzvanie toto robíme i preto, abysme videli a vedeli, jako naše podujatie usporiadať máme v tejto rozhodnej dobe pre budúcnosť našu, v nejž sa k žitiu istotne rozhodnúť musíme; chceme tedy vedieť, či sa na púť našu máme pustiť so šľachtou a či bez nej. Jestli sa pustíme s ňou, prekonáme odpory snadnejší, za kratší čas a s lepším prospechom; jestli bez nej, tedy nám to síce ťažšie pôjde, ale ťažkosti predca prekonáme a žiť jednako budeme i musíme. Vyzývame vás šľachta i preto, že máme i právo na vás. Vy, žijúce medzi nami, žijúce z nás, bývajúce s nami od sto a sto ročí, ste majetok náš, prináležíte k nám a trebárs by ste aj skutočne, jako sa tým chlubíte, z inej krve pochádzali. Vyzývame vás k tomu naposledok aj v interesoch vašich vlastných.

Jaký že má mať precitlý človek cieľ žitia svojho tu na zemi? — Najkrajšie, najvznešenejšie žije ten, kdo si za cieľ žitia vytkne prospieť ľudu, lebo týmto sa najkrajšie ozdobiť môže slávy vencami. Kdo sa ľudu, medzi ktorým žije, a čo by to priam ľud Laplandu bol,⁴³ posväti, na jeho dobrou pracuje, preň práva vymáha: to je opravdový šľachtic, to je bojovník za slobodu v plnom slova zmysle. Či na toto pomyslela nekedy šľachta

⁴³ Laponsko.

slovenská? A jak ani od tohto času na to myslieť nechce, jakú že má budúcnosť pred sebou? Čo jej prospejú titule z predošlosti zdedené? Zásluha v našich časoch je len tá, čo si človek sám vydobudne! Čože jej prospejú majetky zemské? Hocijaký špekulant židovský lebo burzový má viac tisícov, ale či vidíme, že by s tými tisícami aj sláva trváca, opravdivá spojená bola? — Pozrite na Maagra v ríšskej rade,¹⁴ či kým predsedal dakejsi tržebnej komore mal veľhlasný chýr? Jako sa ale raz ozval za práva ľudskosti, jaká uznanosť preň zo všetkých strán? Pozrite na chudobného Garibaldiho,¹⁵ ktorý listy nefrankované prijať nechce, ale grófstvami, kniežatstvami pohŕdne, či nevyzískal podiv Európy, jako sa ujal potlačeného ľudu? —

Páni moji! Šľachta slovenská! nikde nemáte budúcnosti, pozorujte, prosím, čo povedám, nikde nemáte budúcnosti, nikde niet pre vás práce, nikde nemôžte výdatne účinkovať, nikde nedostanete príležitosť stať sa šľachticami nového veku, nikde si nevydobudnete česť a slávu, iba na Slovensku, iba jestli sa posvätíte ľudu tomu, s nímž sa rodíte, žijete i mriete. Maďar vás nepotrebuje, majúť svojich nadostač, ktorí zaň robia a vám podávajú živý a nasledovania hodný príklad, jako by ste vo vašom národe žiť a pôsobiť mali. Poviem a znázorním to príkladom. Napíšte vy knihu alebo napíšte článok do maďarských lebo nemeckých novín — to u národu toho, v jehož reči píšete, sotva povšimnutia nájde; a jestli maďarskosť alebo nemeckosť afektovať budete, ešte vás nekde v kúte vysmejú; napíšte to ale po slovensky v duchu čisto národnom a tisíce vďačných detí Slovenska sa okolo vás vinúť budú s vďačnosťou i oddanosťou a vaše srdce, jestli je citné, nad výjavom takým splynie radosťou nevýslovnou. Obetujte na maďarskú lebo nemeckú učenú spoločnosť tisíce — za to sa valnej vďaky sotvá a tým menej oslavy dočkáte, lebo tam jesto ľudia čo po 60—80 tisíc dávajú; k tomu vás historia budúca veľmi pochvalne osvetlí, keď povie, že ste sa cudzím bohom klaňali zabúdajúc na svojich vlastných; — obetujte len stá na vášho národa učenú spoločnosť a získali ste si ľud na svoju stranu, budete jeho miláčkovia. zverí a oddá sa do vašich náruč pod vodecovstvo vaše a postavili ste si pomník veľovečitej vďačnosti a slávy. — Či myslíte, že bez ľudu vyžijete? Šľachta a národ sa dá pripodobniť stromu v plnom kvete súcemu; šľachta je tu kvet, národ je sám strom s koreňami, so zemou, z nejž vlaha pre strom vychádza; dajte vyschnúť stromu, vytrhnite ho z púdy úrodnej, pozbavte ho vlahy a čakajte potom, jakým kvetom ten strom kvitnúť bude. — Myslite a uvidíte, či je toto podobenstvo nie pravdivé! Nechajme ale tieto básnické porovnania, to sa bez tak len pre geniálnejších po vyššom živote túžiacich ľudí hodí — prejdime do každodenného skutočného života. Účinkovanie vaše verejné je v rukách ľudu, ľudu nášho slovenského; on vás bude voliť do úradov, on vás bude voliť za vyslancov. Jestli tedy chcete verejne pôsobiť, jestli do úradov prísť chcete, jestli tomu ľudu predstavenými byť si žiadate, treba vám neobkročne sa osvedčiť, že do jeho tábora patríte, že sú jeho potreby i vaše potreby, jeho túžby i vaše túžby, že jeho rozkvet, jeho dobro k vášmu srdcu mocne priviazano je; ináčej ztratíte jeho dôveru a on sa vás strasie pri prvej zavdanej mu príležitosti, lebo viete, že sme za zákony od r. 1848 boj víťazne už už prestali. Tým z kola vášho, ktorí svoju samostatnosť, svoju budúcnosť, svoju veľkosť len v maďarstve vidia, povedám tu len tak medzi štyrma očima, že kdo samostatným doma nevie byť, v spojení s druhým, a to mocnejším si ju sotva vymôže. Syn, keď vyrastie, gazduje síce na otcovskom a ctí si to otcovské dedičstvo, ale je veľmi vďačný, keď si veci neodvisle, aspoň tie, čo sa bez

¹⁴ Obchodník z Kronštadu v Sedmohradsku.

¹⁵ Taliansky revolucionár, ktorý sa zaslúžil o zjednotenie Talianska.

ujmy dajú, keď plnovnosť dosiahne, sám riadi. Maďari ale, keď sa jim pchať budete, povedia, že ste ešte nie dospeli na svoju ruku hospodárstvo začať. Však mi uznáte, keď toto všetko povážite, že v interesoch vašich hovorím.

Ale mi, jako som to podotknul, aj záujmy našej vlasti nakladajú, vás, šľachtu, medzi nás vyzvať. — Jako si Slovák otčinu svoju, vlast svoju váži a draho cení i ceniť musí, som mal príležitosť vyššie povedať; vy tiež často hovorievate, že vlasti slúžiť za hlavnú úlohu života vášho pokladáte. Čím že vlasti najväčšími osožime? Keď každý vlasti občan sa jej cele posväti, keď medzi jej obyvateľstvom jednosornosť, jedna vôľa panuje, keď všetci jednaké záujmy, všetci jeden cieľ máme, keď všetky naše práce, počínania a zámery k dobrému ľudu a tedy k jeho úplnému uspokojeniu smerujú. Teraz že si podľa tohoto predstavme, jako s tým osožite vlasti, keď vy Slovákovi poviete, že ste vy Maďari všetko čo je slovenské, opovrhovali budete, ľud slovenský budete považovať za háveď, odnímate mu všetky zdroje, z nichž by preň vzdelanosť, pokrok ku predu, dobrobyt i povýšenie jeho plynúť mohli a vy pôjdete seba i obete vaše klásť na oltár cudzí! Či s tým zaprevadíte jednomyselnosť, lásku medzinárodnú, uspokojenosť? Z toho prirodzený následok bude ten, že si náš človek pomyslí: Tí Maďari musia byť takí proti nám, jako sú naši k nim sa počítajúci páni, nasledovne nám len všetko zlé žičia, oni nás chcú podmaniť, v otroctve hlúposti udržať a tak sú naši najväčší nepriatelia, ktorí našej dôvery, ani priateľskosti v ničom nezaslúžia. Toto dejstvo sa už v živote ukázalo a následky jeho by mali byť mravným naučením pre teraz dejstvujúcich. — Ukážte ale, páni moji, že ste naši, ukážte to slovom i skutkom a potom všetci spolu, vy i my, povieme. Vlasť uhorská, sloboda čistoľudská, láska medzinárodná sú heslo naše, pod jehož zástavou v búrkach i v šťastí všady si verní budeme. A teraz mi dovoľte otázku: Jako lepšie vlasti poslúžite, keď sa odhodíte od nás, či keď s nami budete? —

Keď toto pojednávanie o pripojení sa šľachty slovenskej k národu svojmu píšem, ustavične mi na myslí tonie osud národa českého a maďarského. Maďarský národ, majúci v lone svojom a na čele svojom oduševnenú šľachtu za dobro národa svojho, vzrástol pod krátkym časom (asi za 30 rokov) v literatúre i v občanskom živote na obra vzbudzujúceho obdivu Európy, vystaviac skvelé pomníky slávy pre seba, jako sú národné divadlo, akadémia, národné muzeum a iné, ktoré ešte i o tisíc rokov budú na slávu zakladateľov svojich pokrikovať. Národ zas český po páde svojom pri Bielej hore, pochovajúc tam slávu i hrdinov svojich a dostanúc za tým šľachtu sebe cudzú, národu neprajnú, potreboval 200 rokov, kým sa zviechal a predca za celých 200 rokov neprišiel ta, kde Maďar. Pozdvihol sa on síce a tak rozložil už v ľudu konáre svoje, že nie je viac o svoju existenciu v starosti, ale kdeže mohol byť s pomocou šľachty? A šľachta zase jak veľkých zásluh, jak skvelú slávu si vydobýť mohla? Teraz, keď už národ žije, teraz, hovorím, sa dali Clam Martinic a Schwarzenberg vyvoliť za prednostov českého Muzea,¹⁶ ale tým sa iste ani práca národa posavádznia nezaplátí, ani títo vysokí páni sa pred historiou docela neočistia. Z českej historie je len to naučenie pre nás, že my jako národ žijúc, nie na pár rokov, jako jednotlivci, ale na tisícročia i bez šľachty vybrdneme a že je ona mravne nutená konečne sa k nám prikloniť; jestli je jej ale život národný tiež milý a jestli jej na tom záleží, aby jej počestné meno do

¹⁶ Ide o Múzeum kráľovstva českého, založené roku 1818 pričinením predstaviteľov tzv. českej šľachty z rodu Kolowratovcov, Sternbergovcov atď. Schwarzenbergovci boli česká vetva tohto rodu s majetkami v južných Čechách, Clam Martinic zas bol predstaviteľ českej šľachty uplatňujúci sa i politicky.

knihy dejov počestne zaznačené bolo, má to urobiť bez odkladu, k čomu ju tuto vyzývame. Z maďarskej historie zas to naučenie pre nás plynie, že by sme v spojení s našou šľachtou tak svieži, tak rezký národ byť mohli, jako nckedajší récky. —

III.

Daj Boh, aby sa tento návrh strany šľachty skutkom stal a prosím, aby precítenší z jej kola, uvážiac tu povedané slová, zostúpili do vedna a chytili sa práce na jich uskutočnenie. Či sa ale stane tak, či nestane, práca na nás, národ slovenský, čaká ohromná. My musíme všetkými možnými spôsobami hľadať cesty, kde by sme sa dokázali jako národ a toto, dokázat sa totiž národom, kladiem za tretiu hlavnú úlohu počínani našich. —

Čítal som kdesi náradu, aby sme si vraj pýtali od uhorského snemu, že by nás uznal za národ. Vyplnenie tejto žiadosti by nám asi tak pomohlo, jako pozdviženiu kat. učiteľstva pomohlo to, že jeho údov za honoratorov prohlásili. — A keby snem uhorský mal pri podaní tejto žiadosti pokojnú hodinu, by ho tá žiadosť k našej trpkkej škode znamenite dištrahovala.¹⁷ Hovorím k našej škode, lebo by z toho snem uhorský zvedel: 1, že sme my nie národ; 2, že sme si nie v stave zjednať u druhých národov mienku o sebe, že sme národ; 3, že by sme s tým uznali zvrchovanosť a panstvo uhorského snemu nad našou národnou bytosťou, ktorý je kompetentný mocnár nad nami, od jehožto vôle závisí diktovať nám, či môžeme byť národom a či nie. — Ale tak je to s nami hľa! Kdože v maďarskom národe teraz zaháľa, kde sa jedná o politicko-národnú slobodu? Nenašiel bys'ho, čo by si ho hľadaním hľadal; každý robí buď v živote, radiac sa s druhými mocnejšími od seba, alebo radiac iným slabším od seba, buď zas verejne v úradoch, buď perom v novinách, buď v zhromaždeniach živým slovom. A my, ktorí svojich na palcách počítame, musíme pri zrátanke jich do vedna priam i zťahovanku tých robiť, ktorí by mohli mnoho robiť a nerobia nič, nič, hovorím, a to teraz, kde sa o naše bytia lebo nebytia jedná. Ba takých Slovákov poznám, ktorí počujúc slobodnejšie slovo „Priateľom“¹⁸ vynesené, utiekli do svojich kútov a — nepredplatili ho viac, áno, nepredplatili ho! a to „Priateľa“ toho, ktorý nám bol jediným ohníkom na ohriatie sa v tej mrazovej noci, pod jejž žezlom sme tak stonali, ktorý nás previedol do zeme zaslúbenej cez hroznú púšť, krmil nás manou nebeskou, keď sme hladom padali! Takýchto celebritášov¹⁹ musíme fotografovaných poslať „Černokňazníkovi“. — Pravda, keby sme všetci takto robili, alebo tak robili jako tí, čo nič nerobia, tu ovšem treba petícií,²⁰ aby nás iní uznali za národ, lebo iného znaku nedáme, že žijeme, iba jakže by tu petíciu. Ale fuj! či sme my na žobrácťvo odsúdení?! Jak budeme žobrať, odkopnú nás jako nehodných života, to slušne, lebo iné nezaslúžime.

Čože ale robiť, jak chceme za národ uznanými byť? Hja, tu nič iného nepozostáva, iba oprieť sa na svoje vlastné sily, majúc na pamäti: Národ, ktorý sa sám neopúšťa, nebude opustený. Čo nám ale najsamprv treba, je to, aby sme si vystavili istý program národný, ktorý by nám povedal všetkým, čo robiť máme, ktorý by bol hviezdou a vodcom našim, lebo nás je kopa takých, čo každý rezkejší krok u našich vlastných bratov upodozrievame. Spojenie sa ku príkladu s Maďarmi v ohľade politicko-národnom na

¹⁷ Rozťahovať sa.

¹⁸ Myslí sa na Priateľa školy a literatúry.

¹⁹ Znamenitosti.

²⁰ Žiadosti.

základe „suum cuique“²¹ za strašnú mátohu držíme, a nech by to dakdo hlasne vyslovil, zradcom národa ho nazývame; zídienie, zhováranie alebo práve dorozumievanie sa so zemánstvom pokladáme za odpadelstvo, za maďarónstvo, za odrodilstvo a „Priateľovi“ sa u mnohých z nás zle povedlo i povedie, že uverejnil články od šľachtica A. Sz.,²² lebo sa aj jednotlivci nájdú, ktorí pre tú príčinu, že sa verejne opovážili zhovárať so zemánmi, dostali „consilium abeundi“²³ z honetných²⁴ slovenských spoločností a zle sú poznačení; spomienka, že nám vlast treba milovať, býva od nás za znak nevernosti k rodu považovaná, a kto ju prednesie, ztratil u nás kredit. Radosť nad navráteným ústavným životom objaviť prináleží medzi veľké hriechy protinárodné, a na kom sa spozoruje, dá sa mu náveštie týmito slovami: Veď to takto dlho nebude, prídu ešte i lepšie časy (pod týmito rozumej čas od roku 1850—1860) a potom mu, vraj, beda! A moc kocúrkovských kusov sa nalepilo na nás v kútoch pre slobodnú myšlienku neprístupných, v kútoch, do nichž známosť o veľkých pohyboch sveta nemá veľhodu, ponevác noviny, dľa novej doktríny, sú vraj sklad lži, tie nám čítať netreba. Veľmi mi je divno pri takýchto aušpíciach²⁵ na „Pešťbudinských Vedomostach“, že sa neboja pustiť do sveta, a ešte mi je divnejšie na „Černokňazníkovi“, toho ale bezpochyby jeho meno ratovať bude, lebo ono takým pánom veľmi imponuje. Takéto hranaté predsudky tu vykoreniť treba, čo sa len skrze vytknutie istého smeru pre nás vykonať dá. Kdeže k tomu ale príležitosť? Redakcia „Priateľa“ už dokázala, že máme Tatrín, a máme ho aj vskutku, lebo rígle²⁶ padli, ktoré nám dvere svätiny tejto, národného spolku totiž, zatvorené držali. Ale sme sa potom chytili práce? Nie! — Na konci minulého roku som volal a vyzýval v tomto ohľade, sl. Redakcia „Priateľa“ mi sľúbila robiť na tom v porozumení s pešťbudinskými národovci — teraz zas volanie opakujem. Slávna Redakcia! dorozumejte sa s pl. t. pp. Franciscim, Paulinym, Palárikom, Viktorínom a inými, zostavte medzi sebou a zo seba výbor, ktorý by záležitosti národné do pevnej ruky vzal; zvolajte mužov o národ zaslúžilých k národnému zhromáždzeniu tým cieľom, aby záležitosti reči a národa do istého poriadku uviedli a mohli zákonne našu stranu, náš národ predstavovať pred dietou i úradmi krajinskými, aby mohli žiadosti naše, sťažnosti naše a potreby naše predostrieť všade, kde to prospech a záujmy národa kážu a požadujú; povolajte do zhromaždenia ľudí i zo šľachty, pravda len tých, ktorí sú v opravdovom slova zmysle vlastenci a inteligentní ľudia, aby videli, že naše zámery ráz separatizmu na sebe nenesú; zostavte potom program, jehož základom budiž vlast a národ, uverejnite nám ho a predostrite nám ho i ta, kde i nám i iným záleží vedieť, čo chceme a čoho sa domáhame, a tak sa už raz vospolne chyťme k spoločnému dielu. Ja ani na okamženie nepochybujem, že by nám takýto reprezentatívny sbor i vrchnosť krajinská neodobrila a že by žiadosti tam v mene národa vynesené neboli od snemu uhodené i povolené. Aby to zhromaždenie vôľu ľudu predstavovať mohlo, nebolo by od vecí, keby sa v každej stolici v istý určitý deň a týdeň schôdzky národovcov zadržali a tieto schôdzky, poradiac sa predbežne o záležitostiach svojich, by potom dvoch vy-

²¹ Odporúčanie na odchod.

²² Adam Szentiványi, autor úvah o národnostnej problematike a poslanec uhorského snemu roku 1861.

²³ Rada na odchod.

²⁴ Úctyhodnosť.

²⁵ Výchľady.

²⁶ Závory.

slancov ku všeobecnému zhromaždeniu vypraviť mohli. Ku týmto schôdzkam by som tiež radil všade povolať zemänstvo a kde je to možno, celkom sa aj spojiť s nim ku cieľom národným; domýšľam sa a túto domienku zo skúsenosti čerpám, že by to k utešeným cieľom viedlo. Keď si takto rezko avšak statočne, odvážne ale v medzách slušnosti i spravodlivosti, odhodlane, ale nie separatisticky, smele, ale nie bez rozvahy vystúpime, nebude nám treba peticionovať, aby nás do radu národov prijali, to svet potom i bez petície uzná. A preto činy a nie petície! —

Toto je moja skromná mienka o úlohe našej v týchto časiech.

78

Návrh Priateľa ľudu na riešenie národnostnej otázky v Uhorsku „Ako sa môže slušným a spravodlivým žiadostiam a potrebám každej národnosti vyhovieť?“

Uverejnil Priateľ ľudu, roč. I, č. 10. Pešť 1. mája 1861.

Návrh bol vypracovaný pravdepodobne redaktorom Priateľa ľudu Michalom Mácsayom. Odmieťa sa požiadavka vykrajovať stolice podľa národnostných pomerov. V závere návrhu sú zhrnuté v štyroch bodoch hlavné požiadavky: uznanie slovenského národa v Uhorsku, spôsoby uplatňovania slovenčiny v rôznych odvetviach národného života, osobitným zákonom zabezpečiť tieto práva a celistvosť Uhorska.

Otázka táto v najnovšej dobe toľkoráz a tak obširne roztriasaná, nezdá sa byť ešte rozlúštenou. Nerozumieme tu rozlúštenie platnosti zákonitej, bo to doposiaľ ani nebolo možno, lež rozumieme rozlúštenie úprimného dorozumenia, ktoré platnosť zákonitú nevyhnutne za výsledok mať musí.¹

Príčina tohoto nedorozumenia hlavne v tom záleží, že sa prosiedky k tomu potrebné čím najhoršie vyberajú. Naše pevné presvedčenie je, že každý jeden, ktorý po priateľsky pojednávať žiada, predovšetkým k prosiedkom priateľstva, lásky a braterstva sa utíkať — oproti ale všemožným znakom nepriateľstva, nenávisťi a rozkolníctva vyhybovať má.

Toto je náš náhľad a naše presvedčenie. Aby sme dôslednosť tvrdenia tohoto dokázali, nemusíme sa ďaleko ustávať. Len do kola svojej vlastnej rodiny nám treba pozreť a neodškriepiteľnosť náhľadu nášho na bielom dni stojí pred očima jedného každého.

Povstane ku príkladu medzi viac bratmi rozepira straníva majetku a práv otcovských. Bratia títo lebo sa musia po priateľsky pokonať alebo právo zdvihnúť a osud svoj súdu richtárskemu zveriť.

Každý zo svojej vlastnej skúsenosti vedieť môže, že ešte i v samom právnom obchode prvý krok priateľské pokonanie byť má, a len keď sa ten znepodaril, pokračuje sa

---

¹ V redakčnej poznámke sa žiadajú čitatelia Priateľa ľudu, aby podali o návrhu svoju mienku. Vyzývali sa aj obce, aby sa po vypočutí mienky obyvateľstva vyjadrili o návrhu a mienku v podobe úradnej listiny s pečaťou a podpismi poslali redakcii. Ozvena na túto výzvu nebola žiadna.